

9.5.2026

**Lausunto eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle valtioneuvoston
ajankohtaisselonteosta ulko- ja turvallisuuspoliittisen toimintaympäristön
muutoksesta**

Kuuleminen 13.5.2026

Hiski Haukkala, Ulkopoliittinen instituutti

Kiitän mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittista toimintaympäristöä koskettelevasta ajankohtaisselonteosta. Se on päivitys vuoden 2024 ulko- ja turvallisuuspoliittiseen selontekoon ja pyrkii täydentämään sitä arvioimalla toimintaympäristön muutoksen merkitystä Suomelle ja Euroopalle tilanteessa, jossa – ajankohtaisselonteon omien avaussanojen mukaan – Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa tehdään ”ennakoimattomassa ja nopeasti muuttuvassa ympäristössä”.

Itse omassa, puolustusvaliokunnalle antamassani lausunnossa vuoden 2024 alkuperäisestä selonteosta totesin, kuinka sen toimintaympäristökuvaus oli ”pätevä ja monivivahteinen kuvaus nopeasti heikentyneestä ja todennäköisesti alati monitahoisemmin kriisiytyvästä turvallisuustilanteesta niin Euroopassa kuin laajemminkin maailmassa.”¹ Katson edelleen, etteivät maailman suuret kehitystrendit ja rakenteelliset muutostekijät ole olennaisesti muuttuneet kahdessa vuodessa ja pidän selonteon kuvausta maailmanpolitiikan yleisistä suuntaviivoista edelleen suurelta osin pätevänä.

Sen sijaan Donald Trumpin paluu Yhdysvaltain presidentiksi on tuonut mukanaan runsaasti tilannekohtaista arvaamattomuutta maailmanpolitiikkaan. Viimeisin ilmentymä tästä on ilmeisen vajavaisen suunnittelun ja harkinnan pohjalta aloitettu sota Irania vastaan, jonka globaalit heijastusvaikutukset ovat edelleen hämärän peitossa. Tämä arvaamattomuus heijastuu myös lähestulkoon ennennäkemättöminä jännitteinä transatlanttisissa suhteissa. Nämä jännitteet haastavat Suomen tuoretta

¹ Lausunto eduskunnan puolustusvaliokunnalle valtioneuvoston Ulko- ja turvallisuuspoliittista selontekoa koskien, kuuleminen 20.9.2024.

puolustusratkaisua puolustusliitto Naton jäsenenä ja heijastuvat nyt käynnissä olevassa keskustelusta siitä, mitä ”eurooppalaisempi Nato” voisi tarkoittaa ja miten se olisi mahdollista kehittää.

Donald Trumpin paluu presidentiksi kirvoitti Suomessa nopeasti kritiikkiä siitä, kuinka vuoden 2024 selonteko oli nopeasti vanhentunut, ja kuinka muuttuva tilanne vaatisi osakseen ajantasaisen sanoituksen. Nyt käsillä oleva ajankohtaisselonteko vastaa tähän kritiikkiin pyrkimällä päivittämään toimintaympäristökuvausta.

Vaikka pyrkimys ajantasaiseen dokumenttiin on sinänsä ymmärrettävä, on maailmanpolitiikan riento tällä hetkellä niin rajua, että mikään dokumentti ei voi pysyä tapahtumien perässä. Kuvaavaa on, että valtioneuvoston tuore, sinänsä pätevä dokumentti ei mainitse sanallakaan drooneja eikä niiden mukanaan tuomia haasteita Suomen alueelliselle koskemattomuudelle, joka on kuitenkin Suomen kannalta keskeisimpiä ulko- ja turvallisuuspolitiikalla turvattavia arvoja. Tätä ei pidä käsittää kritiikkinä dokumenttia kohtaan vaan paremminkin huomion tarkoituksena on houkuttaa pohtimaan, onko jäykkä selontekoformaatti ja sen tilannekohtainen päivittäminen ylipäätään oikea tapa tehdä selkoa käsillä olevasta ajankohdasta. Elämme hetkeä, jossa sekä tilannekohtaiset että teknologisen muutoksen myötä myös rakenteelliset tekijät ovat niin nopeassa muutoksessa, että ainoa tapa tehdä pätevä ja ajantasainen ajankohtaisselonteko on, että sen työstäminen ei lopu koskaan vaan että ulkoministeriön työhuoneissa on ympärivuorokautinen päivystys, jossa virkahenkilöt jatkuvasti päivittävät live-dokumenttia herkeämättä näppäimistöjään hakaten.

Tämä ei tarkoita, etteikö maailmasta, sen tilasta ja siten Suomen ulko- ja turvallisuusympäristöstä ja sen muutoksesta ole mahdollista sanoa mitään. Ajankohtaisselonteko tekee tässä suhteessa varsin pätevää työtä kiinnittämällä huomiota yleisiin kehitystrendeihin, joissa ”maailmaa määrittävät yhä enemmän valta, voima ja kilpailu, usein sääntöpohjaisen kansainvälisen järjestelmän kustannuksella.” Se myös tunnustaa transatlanttisen toimintaympäristön murroksen ja Yhdysvaltain toimintatapojen muutoksen, mutta toteaa samalla varsin realistisesti, kuinka Yhdysvaltojen merkitys Suomelle kuitenkin säilyy.

Muutoksen kuvaamisen sijaan lähtisin hakemaan Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan ydintä siitä, mikä on pysyvää. Pysyvyyden kovinta ydintä ajankohtaiselonteossa edustaa Suomen oma tavoitteenasettelu, joka kumpuaa sekä omista intresseistämme että arvoistamme.

Tässä suhteessa dokumentin merkittävin ja myös eniten operatiivista arvoa sisällään pitävä lause löytyy sivulta 5:

Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan tärkein päämäärä on turvata Suomen itsenäisyys ja alueellinen koskemattomuus, estää Suomen joutuminen sotilaalliseen konfliktiin ja taata suomalaisten turvallisuus ja hyvinvointi. Toiminnan perustana ovat demokratia, oikeusvaltioperiaate, ihmisoikeudet, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus.

Näiden kahden lauseen ydinajatus on löydettävissä jo vuoden 1995 selonteosta, ja se tarjoaa edelleen sekä kartan että reimarit Suomelle nopeasti muuttuvissa tilanteissa.²

Olenneisempaa kuin, että meillä on ajantasainen valtioneuvoston dokumentti paikoin varsin kaoottisesta toimintaympäristöstä, on, että meillä on pätevä ja ajantasainen tilannekuva ja siitä johdettavat oikeat johtopäätökset. Pienen maan haaste tässä suhteessa on kahtalainen. Ensinnäkin, ja vaikka ajankohtaiselonteko toista väittää, Suomen kyky pienenä valtiona muovata toimintaympäristöään on sangen rajallinen. Sivulla 5 ajankohtaiselonteko toteaa, kuinka ”Suomi on aktiivinen toimija ja vaikuttaja, joka pyrkii maksimoimaan vaikutusvaltansa ja muovaa toimintaympäristöä etujensa ja arvojensa mukaiseksi”. Tavoite on ihailtava, mutta ikävä kyllä se ei Suomen-kokoiselle maalle ole järin realistinen. Tämä heijastuu ajankohtaiselonteossa siinä, että varsinaiset instrumentit saatiikka selkeät tavoitteet tai strategiat toimintaympäristön muovaamiseen jäivät pitkälti paikantamatta.

Toinen haaste Suomelle on, että kaikkia nykytilanteesta vedettäviä tai mahdollisesti jo vedettyjä johtopäätöksiä ei välttämättä ole järkevää sanoa ääneen, saatiikka kirjata ajankohtaiselontekoon. Esimerkiksi, on mahdollista arvostella ajankohtaiselontekoa siitä, että se takertuu transatlanttisten

² Turvallisuus muuttuvassa maailmassa Suomen turvallisuuspolitiikan suuntalinjat. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 6.6.1995. Valtiopäivät 1995 VNS 1/1995.

suhteiden osaksi liikaa arvopohjaan, joka ainakin Trumpin hallinnon tapauksessa tuskin on enää kovinkaan merkittävällä tavalla yhteisesti jaettu ja että se ei kyllin avoimesti avaa niitä johtopäätöksiä, joita Suomi on kenties valmis tilanteen pahentumisesta aikanaan vetämään. Mutta olisiko oikeasti Suomen etu mennä julistamaan arvopohjaisen liittolaisuuden ja kumppanuuden aika lopullisesti päättyneeksi tilanteessa, jossa Yhdysvaltain omaan kehitykseen ja siten myös transatlanttisen kumppanuuden tulevaisuuteen liittyy edelleen merkittävää epävarmuutta? Tämänkaltaisen spekulatio sopii paremmin asiantuntijoille kuin julkisen diplomatian keskeiselle instrumentille. Samalla on selvää, että Yhdysvaltain kehitykseen ja sen kanssa kehitettävään yhteistyöhön liittyy merkittäviä riskejä, joiden huolellinen punnitseminen on tärkeää. Tämä koskettaa sekä puolustusta- ja turvallisuutta että taloudellista ja teknologista yhteistyötä. On syytä havahtua siihen, että Yhdysvaltain ja Suomen – ja laajemmin Euroopan – intressit eivät välttämättä enää ole kaikilta osin yhteneväiset ja riippuvuuksien hallinta tulee olemaan aiempaa keskeisemmällä sijalla. Samalla on tunnustettava, että tämä on vaikeaa tilanteessa, jossa Euroopan riippuvuus Yhdysvalloista niin talouden, turvallisuuden kuin teknologiankin osalta tulee säilymään korkeana. Tämä on myös tekijä, jonka Yhdysvallat tunnustaa ja jota se tulee käyttämään vipuvartena suhteessaan Eurooppaan todennäköisesti myös tulevien administraatioiden sävystä ja väristä riippumatta.

Ajankohtaiselonteon perussävy on pitkälti pysyttävä, säilyttävä. Tämä on ymmärrettävä pyrkimys tilanteessa, jossa toimintaympäristö on liikkumassa ja liukumassa Suomen ja laajemmin Euroopan kannalta vaikeaan ja jopa vaaralliseen suuntaan. Pyrkimyksenä on perinteisen transatlanttisen suhteen varjelu ja hallittu uudelleenkalibrointi kohti ”eurooppalaisempaa Natoa”. Tämä on järkevä pyrkimys, vaikka sen toteutumisen edellytykset riippuvat ainakin tällä haavaa hankalasti hallittavasta suhteesta presidentti Trumpin ja hänen ympärilleen ryhmittyneen ekosysteemin kanssa. Vastaavasti Venäjän tapauksessa pyrkimyksenä on presidentti Vladimir Putinin revisionistisen ja jopa imperialistisen politiikan patoaminen. Tässä onnistuminen on myös Suomen kannalta elintärkeää. Tässä Suomi ja Eurooppa ovat saaneet arvaamatonta apua Ukrainalta ja sen urheaan vastarintaan nousseelta kansalta.

Ajankohtaiselonteko tunnistaa ja tunnustaa Ukrainan keskeisen roolin Euroopan turvallisuuden avainkysymyksenä ja se raamittaa Ukrainan tulevan aseman Euroopassa oikein. On tärkeää, että sodan

jälkeen Ukraina säilyy elinkelpoisena ja toimintakykyisenä valtiona ja kansakuntana. On myös tärkeää, että Ukraina kykenee jatkossakin huolehtimaan omasta puolustuksestaan ja kykenee säilyttämään asevoimat, joilla se kykenee luomaan jatkossakin Venäjälle sotilaallisia dilemmoja, joita Kreml joutuu omassa toiminnassaan ottamaan huomioon.

Samalla on realistista tunnustaa, että Ukrainan EU-tie tulee olemaan nyt kaavailtua pidempi ja vaikeampi ja tulee vaatimaan paljon kärsivällisyyttä ja viisautta sekä EU:n että Ukrainan puolelta. Ei ole varmaa, että sodan ja uhrausten väsyttämä Ukraina on valmis kärsivällisesti kulkemaan täyden EU-jäsenyyden vaatimaa tietä tai että se on siihen täysin kykeneväinen. Ei myöskään ole varmaa, että EU jaksaa ja kykenee maata tehtävässä kyllin aktiivisesti ja kärsivällisesti tukemaan. Arvelen, että Venäjän taannoiset ilmoitukset siitä, kuinka Ukrainan EU-jäsenyys olisi Moskovon kannalta hyväksyttävissä pohjautuu kyyniseen arvioon, että tavoite on kaukainen ja hyvin vaikeasti toteutettavissa.

Venäjän osalta ajankohtaissselonteko toteaa realistisesti Venäjän kehitykseen liittyvät ongelmat ja maahan liittyvän pitkäkestoisen vaarapotentiaalin. Se myös toteaa tarpeen jossakin vaiheessa tarkastella poliittisen tason yhteyksien avaamisen tarvetta ja kiinnittää huomiota tarpeeseen hallittuun ja asteittaiseen eurooppalaiseen lähestymistapaan mahdollisten pakotteiden purkamiseen liittyen. Korkean tason poliittisten yhteyksien aktivoimiseen ohella ja kenties jopa niiden sijaan olisi syytä pohtia teknisen ja etenkin sotilaallisen tason yhteyksien ylläpitämistä ja kehittämistä: tällä hetkellä sekä Venäjä että länsi/Eurooppa lähettävät toisilleen runsaasti signaaleja lähinnä sotilaallisten toimien ja Venäjän tapauksessa myös hybridihäirinnän ja hyökkäysten muodossa. Tämän asetelman hallitseminen ja etenkin sotilaallisten signaalien oikea tulkitseminen vaatisi tuekseen kuitenkin asianmukaista dialogia. Tässä vaiheessa on ennen aikaista puhua luottamusta lisäävistä toimista, mutta eriasteinen dekonfliktoiva ja mahdollisia vaaratilanteita purkava toiminta ja tätä pyrkimystä tukevien kanavien kehittäminen ja ylläpito olisi tarpeen. Kuvaavaa on, että Yhdysvaltain Euroopan-joukkojen komentoporras USEUCOM aloitti uudelleen yhteydenpidon Venäjän kanssa kuluvan vuoden helmikuussa. Nykyisessä tilanteessa eurooppalaiset eivät kuitenkaan voi ulkoistaa tätä yhteydenpitoa enää yhdysvaltalaisille sotilaille.

Hankalasti ennakoitavassa tilanteessa tarvitaan myös ainesosia, joiden avulla Suomi kykenee pitämään yllä omaa asemaansa ja turvallisuuttaan, mikäli edessä on jo nyt nähtyä turbulentimpi aika ja Yeatsin viime aikoina paljon siteeratun runon sanoin ”asiat hajoavat, keskusta ei kestä”. Viime vuosien harvoja valopilkkuja on Pohjoismaiden yhteen tuleminen myös turvallisuus- ja puolustuspolitiikan saralla. Tämä todetaan myös ajankohtaisselonteossa, joka noteeraa Pohjoismaat aiempaakin selvemmin Suomen kaikkein läheisimpinä yhteistyökumppaneina (s. 17). Hieman yllättäen pohjoismaisuuden käsittely etenee kuitenkin varsin perinteisellä Ruotsi-painotuksella. Ruotsi on Suomelle aina tärkeä, mutta viime vuosien merkittävin kehityskulku on Suomen ja Norjan suhteiden syventyminen etenkin puolustuksen ja turvallisuuden saralla. Vastaavasti Tanskan havahtuminen Pohjois-Euroopan turvallisuuteen ja pohjoismaisen yhteistyön merkitykseen on myös erittäin tärkeä kehityskulku, joka olisi ansainnut tulla vahvemmin noteeratuksi.

Mielenkiintoinen heikko signaali ajassa on viime aikoina aktivoitunut keskustelu Pohjoismaiden vahvemmasta integraatiosta, jopa valtioliitosta. Ei liene ajankohtaisselonteon paikka spekuloida tämän kaltaisilla asioilla, mutta Pohjoismaiden laajemman yhteistyön painottaminen olisi ollut tässä yhteydessä perusteltua. Tässä Suomen erityisenä haasteena on lukuisat sisäiset ongelmamme matavasta talouskasvusta, osaamisen ja koulutuksen heikkenemisestä julkisen talouden hiipumiseen. Tämä trendi erottaa Suomea tällä hetkellä muista Pohjoismaista, osin jopa Virosta (jota ajankohtaisselonteko ei mainitse erikseen kertaakaan). On Suomen etu, että pohjoismainen ja laajemmin pohjoiseurooppalainen yhteistyö säilyy dynaamisena ja että Suomi on kyllin dynaaminen ollakseen jatkossakin kiinteä osa tätä dynamiikkaa ja kiinnostava kumppani. Jatkossakin Suomen kansainvälinen asema ja turvallisuus eivät verso vain sotilaallisista suorituskyyvistä vaan kyvystämme pysyä mukana teknologisen ja taloudellisen kehityksen kärryillä.

Tehty Laviassa, Eurooppa-päivänä 2026

Hiski Haukkala

FINNISH INSTITUTE
OF INTERNATIONAL AFFAIRS